

De ommekeer in Brabant

ERIC JANSE DE JONGE

DR. ERIC JANSE DE JONGE

Het CDA heeft het bij de verkiezingen voor Provinciale Staten van 3 maart jl. goed gedaan. Deze stimulerende uitslag doet (na het vieren van de winst) onmiddellijk de vraag rijzen wat de oorzaken zijn van de terugkeer van het CDA op de politieke kaart van Nederland. In dit artikel pareert de auteur de opvatting die daags na de verkiezingen in de pers verscheen, dat de winst van het CDA vooral te verklaren was door de lage opkomst. Aan de hand van de uitslag in Brabant ziet hij de oorzaken van het CDA-succes onder andere in een vernieuwende stijl van besturen, de nadruk op duurzaamheid en kwaliteit in het programma, de professionele campagne en tenslotte de authentieke en betrouwbare presentatie van de boodschap.

In vier provincies heeft het CDA meer dan 30% van de stemmen gehaald en in vijf provincies is het CDA de grootste partij. In Noord-Brabant heeft het CDA verhoudingsgewijs bijzonder goed gescoord. Ten opzichte van zowel de uitslag in 1995 als de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen van 1998, is Noord-Brabant de nummer 1 van het CDA in Nederland. In deze bijdrage zal worden ingegaan op de belangrijkste oorzaken van deze winst. Duidelijk zal worden gemaakt, dat voor het herstel van het CDA méér nodig is dan een goed programma en een goede campagne.

De cijfers

Alvorens in te gaan op de oorzaken van de winst van het CDA is het van belang een aantal feiten op een rij te zetten. Een cijfermatig overzicht van de uitslagen in de twaalf provincies staat in tabel 1 (zie pagina 13)

De euforie over de winst dient allereerst enigszins getemperd te worden door de lage opkomst bij de recente verkiezingen voor Provinciale Staten. Verkiezingen die minder dan 50% van de stemgerechtigden trekken, doen onmiddellijk de vraag rijzen naar de democratische legitimatie van de betreffende bestuurslaag. Relativering van deze vraag ligt in het feit dat de lage opkomst bij de Statenverkiezingen bijna een (overigens ongewenste) traditie is geworden. Provincies voeren voor de burgers nu eenmaal geen direct zichtbaar en aansprekend beleid. Het is een staatkundige middenlaag die zeer bestuurlijk is ingericht, dat wil zeg-

gen vele rollen vervult richting Rijk en gemeenten en veel minder direct richting burger. Alleen de wetgever zou een fundamentele wijziging van de aard en structuur van de provincies tot stand kunnen en, mijns inziens, moeten brengen.

In de dagbladders werd direct na 3 maart het beeld opgeroepen dat het CDA zou hebben geprofiteerd van de lage opkomst en dat hieruit de winst volledig te verklaren zou zijn. Dit is onjuist: het opkomstpercentage in Brabant lag in 1999 1% hoger dan voor dezelfde verkiezingen in 1995. Het CDA in Brabant heeft derhalve drie zetels zuivere winst behaald (van 25 naar 28 zetels).

Uit de eerste analyses van de uitslag¹ blijkt dat het CDA kan rekenen op een trouwe achterban (de zogenaamde partijtrouw is hoger dan bij de andere partijen, uitgezonderd klein rechts). De steun van de ouderen voor het CDA is structureel. Echter, het verdergaande verlies van aanhang van onze partij onder de jongeren (18-24 jarigen) baart zorgen. Wellicht nog belangrijker is dat de steun van het CDA in de leeftijdscategorie van de 30- tot 45-jarigen onvoldoende is. In deze categorie moet de partij de talenten vinden die in de toekomst de christen-democratie gaan uitdragen. Zij vormen de generatie die midden in de samenleving staat en de dagelijkse spanning voelt tussen werken, opvoeden en geloven. Deze generatie maakt eigen keuzes, kiest voor een eigen leefstijl en lijkt alleen gevoelig voor inhoudelijk beargumenteerde beleidskeuzes door de overheid. Hun keuze voor een partij bij verkiezingen hangt naar mijn mening niet primair af van religieuze achtergrond maar is meer gerelateerd aan leefstijl en leefomgeving. In die zin ben ik het eens met de opvattingen van Friso Fennema in het

Tabel 1 Een cijfermatig overzicht van de uitslagen in de twaalf provincies (maart 1999)

	Zetels	Opkomst					
	CDA	%	CDA	VVD	PvdA	D66	GL
Groningen	11	51.6	19.1	18.2	29.5	5.3	11.3
Friesland	18	54	30.6	15.8	25.2	3.3	8.7
Drenthe	10	52.2	20.5	21.7	28.7	6.8	8.9
Overijssel	22	50.2	33.6	17.7	18.4	4.2	8.3
Flevoland	10	44.3	17.7	29.7	17.6	7.0	11.2
Gelderland	19	47	24.7	22.8	18.5	5.5	9.5
Utrecht	13	47.5	19.7	26.5	14.6	7.4	13.1
Noord-Holland	14	41.5	16.9	29.1	19.7	7.1	14.2
Zuid-Holland	16	42.1	18.7	27.1	18.1	6.5	9.3
Zeeland	10	48.6	20.2	20.5	17.5	3.9	8.4
Noord-Brabant	28	44.7	33.5	23.4	17.1	5.8	8.6
Limburg	23	44.6	34.2	18.8	15.4	5.0	8.1

maartnummer van Christen-Democratische Verkenningen.² Van belang is dat het CDA deze generatie op creatieve wijze benadert door blijk te geven van een nieuwe bestuursstijl en een nieuwe inhoud van het beleid (zie verder hieronder). Op deze wijze kan het CDA pleitbezorger worden van een moderne overheid die de uitdagingen van de 21e eeuw aankan.

De winst van het CDA in Brabant is te verklaren uit een aantal factoren. De belangrijkste factor voor het grote succes in Brabant hangt samen met een nieuwe stijl van besturen en het uitstippelen van nieuwe denklijnen. Dit heeft alles te maken met de veranderende rol van de overheid in onze samenleving. Met name in een provincie als Noord-Brabant doet zich het keuzevraagstuk pregnanter voor dan in enig andere provincie, uitgezonderd wellicht de overbevolkte Randstad, alhoewel de rol van de provincie daar een andere is dan in Brabant.

Bestuursstijl en -inhoud

De kiezers hebben blijkbaar hun voorkeur weloverwogen aan het CDA gegeven. Degenen die al naar de stembus gingen, wisten heel precies waar hun voorkeur lag. Om tot een dergelijke doordachte keuze te kunnen komen, is het noodzakelijk dat een partij een helder en herkenbaar profiel weet op te roepen bij de kiezers. In Noord-Brabant is jarenlang aan dit profiel gewerkt. In het verleden (jaren tachtig, begin jaren negentig) overheerste in provincieland nog het beeld van een bestuurslaag die zich primair richtte op haar wettelijke taken. Het profiel van de provincies kwam tot uitdrukking bij het bestuurlijk toezicht op gemeenten en waterschappen en het opstellen van tienjaarlijkse Streek- en Milieuplanen. Binnen dit strakke wettelijke kader pasten bestuurders met een dirigistisch optreden: de provincie greep in, indien gemeenten op het terrein van financiën, ruimtelijke ordening of milieu niet binnen de aangegeven kaders bleven. Deze bestuursstijl paste in een tijd waarin de bestuurscultuur gekenmerkt werd door hiërarchische verhoudingen. Programma en bestuurders waren op deze bestuurscultuur afgestemd. Halverwege de jaren negentig is met name door toedoen van CDA-bestuurders deze bestuurscultuur gewijzigd.

De laatste jaren zijn de wettelijke taken meer op de achtergrond geraakt en is de nadruk komen te liggen op het ontwikkelen van beleid buiten de formeel wettelijke kaders. Concreet gaat het bij de provincie om het ontwikkelen van regiovisies in de zorg, de economie en de ruimtelijke ordening. Bovendien pakten provincies als Noord-Brabant de mogelijkheden op om een eigen cultuur- en onderwijsbeleid te voeren. Bij deze verbreding van taakopvatting paste ook een andere bestuursstijl. Kernachtig uitgedrukt: van dirigisme naar co-productie. Deze bestuursstijl kenmerkt zich door het feit dat er reeds in een zeer vroegtijdig stadium van de besluitvorming overlegd wordt met alle relevante actoren in het maatschappelijk veld (tegenwoordig spreekt men van 'stakeholders'). Op deze wij-

ze kan in een vroegtijdig stadium in beeld gebracht worden welke wensen er ten aanzien van nieuw beleid leven en op welk maatschappelijk en politiek draagvlak nieuwe initiatieven kunnen rekenen. Nadeel van deze aanpak is dat zeer veel (fysieke) inzet wordt geleverd van de betreffende bestuurders. Bovendien rijst de vraag in hoeverre de Provinciale Staten zich bij het vormen van een eindoordeel gebonden acht aan het eerder bereikte maatschappelijk draagvlak (consensus) voor nieuw beleid. Onmiskenbaar voordeel van deze nieuwe bestuursstijl is dat het draagvlak voor beslissingen en dan met name moeilijke beslissingen wordt vergroot. Daarmee wordt de effectiviteit van het overheidsoptreden vergroot en zijn bestuurders beter in staat minder populaire maatregelen aan de samenleving op te leggen. De inhoud van het beleid van de bestuurders kenmerkt zich derhalve door het niet alleen nemen van populaire maatregelen, maar juist ook door het nemen van impopulaire maatregelen. Dit laatste is de boodschap geweest die het CDA in Noord-Brabant via zijn programma en lijsttrekker aan de kiezers heeft voorgelegd. Blijkbaar herkennen veel kiezers deze vorm van belangenafweging, wensen zij met de geschetste dilemma's mee te denken en hun stemgedrag daarop ook af te stemmen. Een tweede belangrijke factor die heeft bijgedragen tot de hier beschreven verandering van bestuursstijl is gelegen in het feit dat CDA-bestuurders het debat over de toekomst van de provincie op gang hebben gebracht. In Brabant werd de discussie aangezwengeld door het publiceren van het Brabant Manifest 2050. Diverse prominente Nederlanders en buitenlanders zoals Rudi Fuchs, Ruud Lubbers, Ernst von Weizsäcker, Heleen Dupuis en Ben Knapen gaven hun visie op Brabant in 2050. De publicatie van het Brabant Manifest heeft een enorme impuls gegeven aan de discussie over de toekomst van Brabant en de fysieke en sociale inrichting van deze provincie, mede gelet op de almaar toenemende druk op het (nog) niet-verstedelijkte deel van Brabant. Het CDA in Brabant werd leidinggevend in dit debat en benutte de kans om in dit kader zijn politieke visie verder te ontwikkelen en aan te scherpen. Bovendien werd het CDA gestimuleerd om verantwoorde keuzes te maken waar het gaat om de verhouding stad-platteland. Zodoende werd het maken van keuzes op korte termijn in het kader van een perspectief op 2050 (het jaartal is natuurlijk betrekkelijk willekeurig) in een ander en breder daglicht gesteld. Concreet leidde dit onder meer tot de opvatting dat de verhouding stad-platteland meer is dan een fysieke vraag en tevens te maken heeft met sociale vraagstukken, culturele verschillen en de effecten van de toenemende mobiliteit. Eén van de uitkomsten was dat de rol van de overheid in de naaste toekomst tweeledig zal zijn: op sommige terreinen, zoals op sociaal en cultureel terrein zal de overheid sterker moeten optreden, stimuleren en sturen, terwijl op andere terreinen zoals energie, wegen en milieu er minder overheid nodig lijkt. Essentieel is derhalve het inzicht dat er naast een regulerende overheid veel ruimte is voor maatschappelijke organisaties om hun verantwoordelijkheid te nemen en medever-

☛ Bij de verbreding van taakopvatting van de provincie paste ook een andere bestuursstijl: van dirigisme naar co-productie.

antwoordelijk te worden voor (een deel van) het klassieke overheidsbeleid. Het CDA in Brabant heeft bewezen dat de hier beschreven aanpak een zinvolle weg kan zijn voor een zich moderniserende overheid.

Heldere keuzes in verkiezingsprogramma

Het verkiezingsprogramma van het CDA-Noord-Brabant voor de bestuursperiode 1999-2003 kenmerkt zich door het maken van heldere keuzes ten aanzien van ruimte, natuur, zorg, onderwijs, cultuur en bestuur. De essentie van het programma is gelegen in de keuze voor duurzaamheid en kwaliteit. Toegepast op de hier genoemde beleidsterreinen worden heldere keuzes gemaakt aan de hand van de voor Brabant typerende dilemma's. Deze dilemma's zijn de tegenstelling tussen stad en platteland, de onzekere toekomst van de landbouw als economische drager van het landelijk gebied, de snelle economische groei en de bijna intuïtieve wens van de inwoners dat Brabant geen tweede Randstad mag worden. Deze fundamentele dilemma's leiden in het programma bijna automatisch tot duidelijke en derhalve ook gedeeltelijk impopulaire voorstellen. Hiernaast leiden de thema's duurzaamheid en kwaliteit tot een positieve stimulans om veel te investeren in de sociale kant van de samenleving. Concreet gaat het dan om vernieuwende initiatieven in de zorg (men denke aan de jeugdhulpverlening en de ouderenzorg) en stimulansen in de cultuur zodat Brabant kan uitgroeien tot cultuurprovincie nummer één van Nederland. Verder worden op het terrein van het bestuur van de provincie nieuwe ideeën aangereikt die kunnen leiden tot een duidelijker profiel van Provinciale Staten. Tenslotte is de titel van het programma veelzeggend: *'Brabant, op eigen kracht'*. Elke kiezer kon zich bij deze titel zijn/haar eigen stimulerende gedachten vormen! In elk geval benadrukt zowel de inhoud als de titel van het programma het belang van een regionale oplossing van veel problemen en daarmee ook de betekenis van het CDA als sterke, regionale partij. Natuurlijk is het voeren van een professionele verkiezingscampagne van betekenis geweest voor de succesvolle uitslag. Goed ogende en heldere folders en posters werden in heel Brabant uitgedeeld respectievelijk opgehangen. Professioneel wil in het geval van Brabant zeggen spots van één minuut op radio en tv, een site op Internet en het sponsoren van het weerbericht op tv 8 (de commerciële zender van Brabant tv). Wellicht is ook de landelijke publiciteit rond de Brabantse lijsttrekker van invloed geweest op de uitslag, maar daarvoor ontbreken thans nog de bewijzen. Van groot belang is verder de mobilisatie geweest van de vele vrijwilligers die zich voor het CDA hebben ingezet. Velen in onze partij zetten zich vaak al jaren belangeloos in voor een goed resultaat bij verkiezingen. Zowel programma, lijsttrekker als verkondigde boodschap wisten al deze vrijwilligers te stimuleren om voor Brabant een maximaal resultaat te behalen. Het schitterende resultaat van 3 maart jongstleden heeft op zijn beurt de achterban van

De essentie van het Brabantse verkiezingsprogramma is gelegen in de keuze voor duurzaamheid en kwaliteit.

het CDA een enorme stimulans en inspiratie gegeven. Dat was bittere noodzaak omdat 'het apparaat' dreigde te haperen na acht jaar van verkiezingsnederlagen. Door dit resultaat is het enthousiasme en de 'winning mood' weer helemaal terug. Dit laatste lijkt een *conditio sine qua non* voor het herstel van het CDA in ons land. Niet in de laatste plaats bleek het van groot belang om te beschikken over een creatieve en vooral rustige campagneleider. In hectische perioden als de laatste weken voor een verkiezing vormt dit type campagneleider een betrouwbaar baken in de golf van acties en publiciteit.

Authentiek en herkenbaar

Een ander belangrijk argument voor de winst van het CDA in de provincie Noord-Brabant is gelegen in het feit dat zowel de boodschap als de boodschapper betrouwbaar bij de kiezers overkwamen. Dit heeft een veelheid van oorzaken. Ik wil er in dit verband enkele benoemen. Een voorlopige analyse laat zien dat zowel de inhoud van het programma als de opvattingen van de lijsttrekker naadloos op elkaar aansloten. Het gevolg hiervan was dat de politieke boodschap van het CDA-Brabant bij de kiezers authentiek en betrouwbaar overkwam. Niemand kon de indruk krijgen dat er licht zou zitten tussen lijsttrekker en verkiezingsprogramma. De geschetste dilemma's en de daarbij behorende heldere keuzes voor de toekomst van Brabant zoals hierboven omschreven, bleken zeer herkenbaar voor de individuele kiezer. Bovendien bleek de lijsttrekker zodoende in staat om op radio, tv, in de krant en de opiniebladen authentiek en herkenbaar over te komen. En dat is precies wat noodzakelijk is in deze tijd en waaraan bij steeds meer kiezers behoefte lijkt te bestaan: een herkenbaar christen-democratisch geluid temidden van een steeds hectischer wordende samenleving. Het uitdragen van een heldere visie van de overheid op actuele beleidsvragen is één van de essentiële voorwaarden om succes te boeken. Maar de combinatie van een heldere visie met een authentiek christen-democratisch geluid lijkt thans nog veel belangrijker te zijn. Het is deze combinatie van factoren, zowel van materiële als menselijke aard, die kansen scheppen voor een nieuwe toekomst van het CDA.

Eric Janse de Jonge is vice-fractievoorzitter van het CDA in de Staten van Brabant. Met dank aan collega-statenlid Harrie Reinders voor zijn (interne) analyse.

Noten

1. Zie met name Giovanni Wouters, 'CDA morele winnaar bij Statenverkiezingen', in CD/Actueel 13 maart 1999, p. 8-11.
2. Friso Fennema, 'Niet tornen aan nieuwe aanpak doelgroepen', in Christen Democratische Verkenningen 3 (maart 1999), p. 22-25.

✦ **Combinatie van een heldere visie met een authentiek christen-democratisch geluid lijkt thans nog veel belangrijker te zijn.**